

Over creationisme en intelligent design

Johan Braeckman

(april 2008, geschreven op vraag van het Masereelfonds)

Het creationisme is nog steeds in opmars. Honderdvijftig jaar geleden zette Charles Darwin de kern van zijn evolutietheorie uiteen in zijn boek *Over de Oorsprong van Soorten*. Vandaag willen miljoenen mensen, zowel in de christelijke als de islamitische wereld, de evolutietheorie naar het rijk der fabelen verwijzen. Nochtans is er geen enkele goede reden om te twijfelen aan de basisaspecten van de theorie. Het creationisme evolueerde de voorbije decennia, om te ontsnappen aan de kritiek dat het niet wetenschappelijk maar religieus is. Creationisten introduceerden steeds andere labels, zoals “scientific creationism” en, meer recent, “intelligent design”. Het mocht evenwel niet baten: in meerdere processen oordeelde de rechter dat creationistische opvattingen niks met wetenschap te maken hebben. Daar was eigenlijk geen rechterlijke uitspraak voor nodig. Wetenschap heeft zelf interne criteria om betrouwbare van onbetrouwbare kennis te onderscheiden.

De belangrijkste woordvoerders van het Amerikaanse creationisme geven intern ook toe dat ze wetenschappelijk nog geen potten hebben gebroken. Daar is het creationisten ook niet om te doen. Hun agenda wordt bepaald door religie, zingeving, moraal en politiek. Voorlopig ontbreken diepgaande studies, maar het lijkt er sterk op dat ook in Europa, inclusief Vlaanderen, het creationistisch gedachtegoed de laatste jaren sterker op de voorgrond treedt. In een studie, gepubliceerd in 2005 in *Science*, legde Jon Miller aan proefpersonen uit diverse landen de volgende stelling voor: “Mensen, zoals ze vandaag de dag bestaan, zijn geëvolueerd uit vroegere, nu uitgestorven wezens.” Dit is een waarheid als een koe, maar Millers cijfers tonen aan dat ongeveer één op vier Belgen de stelling verwerpt, of er in elk geval sterk aan twijfelt.

Het is niet eenvoudig om daarvoor de precieze redenen te achterhalen. Veel heeft ongetwijfeld te maken met een verkeerd begrip van de evolutietheorie, alsook met een heleboel vooroordelen tegenover Darwins inzichten. Dit merk je niet alleen bij religieuze of eerder conservatieve mensen. Ook veel progressieve mensen, die vaak niet religieus en niet creationistisch zijn, staan sceptisch tegenover evolutietheorie omdat ze die associëren met racisme, anti-feminisme, status quo denken, kapitalisme, enz. Sommige van deze aspecten overlappen met het religieus getinte wantrouwen tegenover Darwin, al steunt dat meer op de vermeende aantasting van bepaalde fundamenten van het geloof. Klopt het dat evolutietheorie automatisch anti-religieus is? Ik denk het niet, maar het hangt af waarop men religieuze overtuigingen baseert. Wie zogenaamde sacrale teksten min of meer letterlijk neemt, zal evolutietheorie als problematisch ervaren. Maar dit blijft niet beperkt tot evolutietheorie alleen. Ook de moderne geologie, genetica, astronomie, enz., en vele disciplines uit de cultuur- en gedragswetenschappen, zijn in strijd met een dergelijke vorm van religie. Veel mensen daarentegen zijn bereid om de religieuze teksten die hen inspireren eerder metaforisch te interpreteren. Zij hoeven geen moeite te hebben met wetenschap in het algemeen en evolutietheorie in het bijzonder.

Er is een belangrijke taak weggelegd voor wie goed geïnformeerd is over evolutietheorie. Men kan duidelijk maken dat het een wetenschappelijke theorie betreft die verklaart hoe soorten ontstaan en vergaan, hoe ze verspreid worden over de wereld, hoe ze met elkaar in interactie treden, hoe organismen adaptaties ontwikkelen, hoe het leven op aarde samenhangend is, enzovoort. De mens, als soort en als organisme met talrijke fysieke, mentale en gedragsmatige aanpassingen, vormt hierop geen uitzondering. Daarnaast moet men ook aantonen wat de theorie *niet* is: ze is geen levensbeschouwing, geen bron van

waarden en normen, ze bevat geen politieke ideologie, ze leidt niet tot nihilisme, noch biedt ze een rechtvaardiging voor seksisme, racisme, enzovoort.

De diverse vormen van creationisme, waaronder 'intelligent design', die vandaag in Vlaanderen bekend zijn, zijn problematisch omwille van enkele vrij voor de hand liggende redenen. Niet alleen geven ze een fout beeld van de wetenschap, in casu evolutietheorie, ook maken ze impliciet of expliciet een koppeling tussen evolutietheorie en religie, politiek, moraal, enz., terwijl die eigenlijk niet bestaat.

Je kan dan uiteraard de vraag stellen of het relevant is dat mensen bepaalde kerninzichten en verworvenheden van de moderne wetenschap niet kennen, of niet accepteren en verwerpen? Uiteindelijk hangt het antwoord hierop af van welke maatschappij we wensen. Zelf ben ik helemaal gewonnen voor een maatschappij met veel diversiteit (levensbeschouwelijk, cultureel, culinair, artistiek, enz.), maar, uiteraard, met respect voor de mensenrechten. Het verwerpen van onomstreden wetenschappelijke inzichten brengt niet de meerwaarde van de diversiteit naar boven, maar dreigt eerder te zorgen voor afzondering, isolatie en wederzijds onbegrip. Bovendien kan men niet ontkennen dat heel wat studies en jobs een basisinzicht in moderne wetenschap vereisen. Wie evolutietheorie verwerpt, kan ook moeite hebben met wetenschappelijke kennis uit andere disciplines. Meer fundamenteel gaat het om het al dan niet aanvaarden van de wetenschappelijke methode. Dit raakt nagenoeg aan alles dat in onze samenleving met wetenschap en technologie te maken heeft.

Daarom vind ik het belangrijk kennis over moderne wetenschap zo adequaat mogelijk te verspreiden en misverstanden en vooroordelen uit de wereld te helpen. Dat kennis van de evolutietheorie in de eindtermen van het secundair onderwijs is opgenomen, is dan ook een goede zaak, maar het is wellicht niet voldoende. Meer inspanningen, via teksten, films, lezingen, studiedagen enz., zijn altijd welkom. Vanzelfsprekend kan je mensen niet verplichten om wetenschappelijke kennis te accepteren. Mensen mogen denken wat ze willen, en ook naar die ideeën handelen, zolang ze niet in strijd zijn met de wet of de mensenrechten. Maar in een maatschappij zoals de onze hebben we op zijn minst de opdracht om zoveel mogelijk mensen vertrouwd te maken met de beschikbare wetenschappelijke kennis. Ze kunnen dan nog altijd kiezen hoe ze er tegenover staan. Wie de kennis niet heeft, heeft ook die keuzevrijheid niet.